

מעורב

עיתון המחלקה למעורבות חברתית אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
גיליון 11, מאי 2013, שנת תשע"ג

[יזמות חברתית]

יצירה מעורבת		4-5
ייצור כלאיים ששמו "עסק חברתי"		6
סטודנטים למען פליטים		7
קוביה אפקטיבית		8-10
מטבחים קהילתיים		11
המגזר השלישי בישראל - לא רק כוונות טובות		12-13
חשבון פשוט		14
מה חדש במחלקה?		15
מה קורה		16

"מעורב" - עיתון המחלקה למעורבות חברתית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
מנהלת המחלקה: עו"ד ורד סרוסי כ"ץ
עריכה: יפעת אליאסון ואלמוג שמחון
מנהלת העיתון: אושרית אליעזר
עיצוב גרפי: עיצובי הנגב
טלפון המערכת: 08-6461788, פקס: 08-6472921, מעורב
עריכה לשונית: נועה רוחם חן

דואר אלקטרוני: meorav.bgu@gmail.com
בית-דפוס: דפוס אוניברסיטת בן-גוריון
תודה לד"ר גדעון כ"ץ

בשער: גיא רפפורט **צילום:** יואב פיצ'רסקי
 העיתון מעורב מבקש לתת ביטוי לקשת של דעות. הדעות המוצגות בגליון הן על דעת הכותבים בלבד ולא על דעת המחלקה למעורבות חברתית ו/או האוניברסיטה.

פתח דבר

גרשמתי לפרויקט צביעת דירות של הדירות הפתוחות (ראו מה חדש במחלקה??, עמ' 15). זה היה בשבוע החמסין הנוראי של מארס, כשהטמפרטורה נשקה לארבעים מעלות והכפכפים השתלטו לנו על הרגליים עוד לפני שנאכלה מצה אחת. נאספנו שמונה אנשים, שישה מתנדבים ושני אנשי 'הדירות הפתוחות' ובאנו חדורי מוטיבציה לפתח דלתו של מר בן סימון הישיש. על אף ישישותו (ויש שיאמרו אולי בגללה) לא איתרנו את אדון י. בן סימון. אולי לא שמע את דפיקותינו הרמות או שאולי בדיוק בנו הגיע ולקח אותו במפתיע לארוחת צהריים בחוץ. יתכן שחש ברע והלך לקופת החולים או שפשוט שכח ויצא לשחק שש-בש אצל מנחם מהבניין ממול. זה לא משנה. הבית היה ריק ונשארנו עם המברשות למטה.

עמדנו מחוץ לדלתו של האדון, מנסים להבין מה אנחנו עושים כעת ולאן עלינו לשים פעמינו. בשיחה עם אחראית כלשהי, הוצע לנו ללכת למקלט ציבורי שנצבע גרפיטי ולסייד את קירותיו החיצוניים - "למען תושבי השכונה" אמרו לנו.

לא הסכמתי. ולא בגלל סולידריות עם אמני רחוב, אלא פשוט משום שזה לא התפקיד שלנו. זהו תפקידה של העירייה.

בגיליון הקרוב אנו עוסקים ביזמות חברתית, שהיא מבורכת ומגיעה ממניעים טהורים ועוד המון מחמאות ודברים טובים. אולם, השאיפה שלנו צריכה להיות עולם שבו כלל אין צורך ביזמות חברתית, עולם שבו תיקון חברתי כבר אינו נחוץ; עולם שבו נושאים חברתיים ראשונים במעלה מטופלים על-ידי הרשויות ולא על-ידי עמותות. אנחנו רחוקים מעולם שכזה שנות אור, אך אם המגזר השלישי יחליט לקחת על עצמו גם את הנושאים הבסיסיים שלשמם אנו משלמים מיסים וארנונה, התוצאה תהא התנערות מצד הרשויות והשאת העבודה המלוכלכת ליזמים החברתיים. פשוט כי אפשר.

אין זה אומר שאין מקום בעולמנו להתנדבויות - הרי בעצמי התנדבתי לסייע בפרויקט צביעת הדירות. כל פעילות שמביאה טוב לאנשים היא ראויה ומוזר לי לכתוב את המילים הללו מרוב שהן טריוויאליות. בכל מקום שמתעורר בו צורך יש מקום לאנשים שיעזרו. אולם, כשאנו נרתמים למען מטרה יש לקחת בחשבון את התמונה המורכבת, שלפעמים קל להתייחס אליה בביטול. יש לשאול שאלות כמו "עם מי מטיבה הפעילות שלי?" ו-"האם נכון שאפעל כאן?". כיום שבו המקלט השכונתי יצטרך להיצבע בידי מתנדבים, תבוא ותתקרב העת שבה יופקד על הגן השכונתי גנן מתנדב ופינוי הזבל ייעשה באמצעות עמותה למען תברואה ציבורית.

אנו אזרחים משלמי מיסים ושומרי חוק ובעוד שאנו נלחמים למען חברה שוויונית, צודקת וחברתית יותר, אסור לנו לשכוח כי זהו תפקיד הרשויות ומותר לנו לדרוש מהן לעשות זאת. עלינו מוטלת החובה לדרוש את זכויותינו וזו לא נופלת בחשיבותה מפעילות התנדבותית.

ובנושא אחר לחלוטין:

אם אתם מסתכלים על הפרצופים שלנו פה מימין, אולי שמתם לב שיש כאן משהו שונה. אני רוצה לברך את יפעת אליאסון, העורכת החדשה של 'מעורב' על הצטרפותה לצוות. כיף לנו במערכת. אם גם אתם רוצים, אתם יודעים איפה למצוא אותנו.

אלמוג שמחון,
עורך 'מעורב'.

יצירה מעורבת

אלון פוקס, מתמטיקה והנדסת תעשייה וניהול, שנה ב'

סיפורי באר-שבע

מלא אנשים לקנות..."
"חשוב להדגיש", הוסיף יוגב, "שאנחנו לא בהכרח מעודדים דווקא את תרבות הצריכה, כיוון שאנחנו התאגדות. פעם היינו 'תנועה חברתית-לאומית' אבל הבנו שהתאגדות זה יותר מתאים לאופן שבו אנו מקדמים את המטרות שלנו".

"רגע, רגע", ניסה אברם לצנן את התלהבותם של השניים במידה של ספקנות. "אבל אני חנות מכולת. מה לי ולמכירת יד שנייה? מה אני אמכור, נייר טואלט משומש? מי יקנה את זה בכלל?"

"אז זהו", שלפה יפעה והמטירה עוד אצוות מילים מלווה בסבסוב ידיים אנרגטי, "שאתה יכול למכור גם כל מיני בגדים וינטג', ועבודות של אמנים, ובעיקרון כל מה שבא לך, כי זה גם לסטודנטים אבל לא רק לסטודנטים, אז נגיד גם אתה יכול למכור מה שהמקומיים פה קונים, שאני לא מבינה בזה כל כך - קלטות של מוסיקה מזרחית, שש-בשים, כאלה דברים. ועשינו איבנט ממש יפה בפייס".
"רק חשוב להבהיר", התערב יוגב ברוב חשיבות, "שבתור התאגדות אנחנו רואים את עצמנו פחות מעורבים בתוכן האירועים. אנחנו רק יוזמים אותם. פעם, כשהיינו 'קואופרטיב', היינו מתערבים יותר אבל בישיבת הוועדה המסדרת לפני חצי שנה החלטנו לשנות ל'התאגדות'".
"אבל למה איכפת לי אם אתם התאגדות או אנא עארף?"
תהה אברם.

"או-הו", נאנח יוגב. "יש הבדל גדול. בתקנון שלנו שינינו לאחרונה שני סעיפי..."

יפעה קטעה אותו באבחת נחשול מילים המודבקות זו לזו בצקצוק מתקתק, "יוגב, לא עכשיו. בקיצור אז אתה רוצה להשתתף במכירה? זה יהיה ממש מגניב וזה יקדם את העסק שלך".

"העסק שלי זה חנות מכולת, גברת".

"אבל זה יקדם אותי".

"הוא מתקדם יפה בכוחות עצמו".

"אבל אתם מכולת זה לא מעניין".

"זה לא צריך לעניין. זו מכולת".

"אבל יש לנו איבנט בפייס!"

"מה יש לך?"

"איבנט בפייס!!"

"אני מצטער לשמוע, גברת, אני מקווה שתחלימי מהמחלה הזו".

לא נדיר לשמוע מפי תושבי עירנו הוותיקים ביקורת נוקבת - שלא לומר יוקדת - על התנהגותם האדנונית והפטרונית של הסטודנטים שמגיעים לעירנו מכל קצוות הארץ, כאשר לא מעטים מהם מתייחסים לאוכלוסייה המקומית בהתנשאות, מתבודדים במתחמים "סטודנטיאליים" הסגורים לקהל הרחב, ובאופן כללי סבורים שהדבר הנשקף מבין עכוזיהם ניתן לתיאור כגורם שמיים פחמני לוהט וזוהר אשר סביבו נע כדור הארץ במסלול אליפטי. ואולם יש בין הסטודנטים כאלה שחורתים על דגלם לסייע, לקדם ולהתערות בחיים הבאר-שבעיים המקומיים השוקקים (ויסלחו לי קומץ הסטודנטים שסבורים ש"בלעדינו העיר הזאת היתה מתה"), ומעת ועת מציעים את מרצם ואת יכולותיהם (ולעתים המרץ רב מהיכולת) לקידום פרויקטים חברתיים ושאר יזמות.

ובכן, באחד האמשים האביביים הזדמנתי לשיח קצר בין שני סטודנטים חברתיים כאלה לבין אברם, בעל מכולת במרכז מסחרי קטן באחד הרחובות הסמוכים לאוניברסיטה. השניים (בפסידונים): יפעה, ג'ינג'ית מטופחת, אנרגטית ומתקתקה שניתן לתאר בקיצור כמתלה נייד לאקססוריוז ורודים ויוגב, שרוך חמור סבר ורציני לבוש ג'ינס מהוה וחולצה משובצת. הם נכנסו למכולת ללא הודעה מוקדמת ופנו לבעל המכולת הוותיק שעמד מאחורי הדלפק.

"כן, גברת. מה את צריכה?", שאל אברם.

"היי! נעים מאוד, אני יפעה וזה יוגב", ירתה הצעירה בקול מלוקק, במהירות מטורפת ובתנועות ידיים שדימו שבשבת. "אנחנו מהתאגדות 'קונסולי דיזינגוף' שזו התאגדות חברתית ששמה לה למטרה לקדם פרויקטים כלכליים בפריפריה. ולמה באנו אליך? קודם כל כי העסק שלך בבאר-שבע ובאר שבע זו פריפריה! ורצינו..."

כאן קטע יוגב את שטף דיבורה ההיפרוונטילטיבי והדגיש: "פעם היינו מוגדרים כתנועה, אבל הבנו שיותר מתאים שיקראו לנו התאגדות, כי בעצם אנחנו מאגדים כמה ארגונים שונים, ואנחנו גם התאגדות שאינה למטרות רווח".

"בדיוק", לקחה שוב יפעה את ההובלה וטענה צרור נוסף, מהיר מקודמו, תוך ניפופי ידיים מסחררים: "רצינו לשאול אותך אם אתה והעסק הזה שלך רוצים לקחת חלק במכירת יד שנייה שאנחנו מארגנים בשכונה ביום שישי אחר הצהריים. אנחנו קוראים לזה 'בזאר בוטיק חדש ועתיק', זה יהיה ממש מגניב, יהיו דוכנים, ויד שנייה, ומלא חפצים להחלפה, וינטג', ויש איבנט בפייס, ויבואו

כשהם עולים על הרכבת חזרה לבתים שלהם במרכז. הבעיה שלי זה לא למכור דיסקים, זה שהספקים שלי מוכרים לי סחורה במחיר יקר ב-30% מאשר הם מוכרים לרשתות הסופרים הגדולות. וזה לא קשור לסטודנטים האלה, שהם גורא חמודים עם יזמות שלהם. כבר עשו כאלה דברים, אירועים, בוטיקים, ידיים שניות".

"באמת?", התעניינתי.

"בטח. לפני פחות משנה עשו. בדיוק אותו הדבר. מחצלות, דוכנים, יד שנייה".

"ואיך זה היה? הרגשת שזה מקדם את העסק שלך?"

"השמע, באו אנשים, לקוחות".

"זמה קנו?"

"לחם וחלב".

"הבנתי", אמרתי לאברם בעודו אורז את המצרכים שבחרתי בשקית.

"זה ארבעים וחמש ושבעים אגורות. אתה רוצה עוד משהו?"

"לא", כך אני בעודי סוקר חלל מפתיע בירכתי החנות.

"תגיד, מה זה שם מאחורי?"

"אהה, את זה פתחתי לא מזמן. בגדים יד שנייה, וינטג'. אני קונה בגרושים, עושה תיקונים פה אצל אלכס החייט, מכבס, מסדר יפה על קולבים ומוכר. זה הולך חבל על הזמן".

בינתיים הטלפון החכם שלי השמיע איזה טרטור. נוטיפיקיישן מהפייסבוק. באיבנט של 'בואר בוטיק חדש ועתיק' פורסם - "האירוע בוטל בשל מזג האוויר, עמכם הסליחה. בברכה, התאגדות קונסולי דיזינגוף הקיימותית ללא מטרות רווח. לקריאת פרוטוקול הכינוס הכללי האחרון של הוועדה המסדרת לחץ כאן".

"זה לא מחלה! זה פייסבוק, נו, שכולם יכולים להצטרף, לדבר בצ'ט, להגיב, להעלות תמונות, לכתוב איפה הם נמצאים, לעשות לייקים..."

"נשמע כמו מחלה קשה מאוד. מאחל לך רק בריאות".

"לא הבנת, זה לא מחלה, אוף! איך אנחנו יכולים לקדם את הפריפריה כשאתם מתעקשים למכור רק ביצים ולחם ודברים משעממים של מכולת? תמכור וינטג', תקליטי ויניל".

"יש לי קוטג' וגלידה וניל. לא מעניין אותי לא תקליטים ולא דיסקטים. מי בכלל שומע היום תקליטים?"

"בעיקרון אנחנו התאגדות קיימותית", התערב יוגב, "שזה אומר שאנחנו בעד מחזור של פריטים ישנים, אז אנחנו חושבים ששימוש מחודש בתקליטים יכול לחסוך לסביבה יותר מחצי מיליון דיסקים בשנה. זאת בהנחה שכולם יעברו לתקליטים ולא ייצרו יותר דיסקים בכלל. בתור התאגדות..."

יפעה שוב לקחה את המושכות וחזרה לברבר בצרורות, "נו אתה חייב להשתתף, זה יביא לך לקוחות לעסק, ישים אותך על המפה. אנחנו עושים את זה למען השכונות, כי זה חשוב לנו שהשכונות יתפתחו ויהיו יותר מפותחות ויהיה לכם תקליטים וינטג' וכל מיני..."

"גברת, שמעתי אותך", קטע אותה אברם, "תודה רבה על ההצעה, אבל אני לא רוצה להשתתף. ביום שישני אני הולך הביתה מוקדם להתכונן לשבת, אין לי עניין למכור לא תקליטים בני קיימא ולא עבודות יד שנייה".

"טוב", החליפה יפעה את הטון המתקתק באחד חמצמץ, "אם אתה מתעקש להיות כזה מקובע, אז שיהיה לך בהצלחה עם הלחם וחלב שלך. חבל מאוד שאתם לא רוצים שנעזור לכם".

"מי זה אנחנו?", תהה אברם.

"אתם, המקומיים", השיבה, "כאילו, מילא שאתם בבאר שבע, אבל אף אחד לא מכריח אתכם להיות כל כך..."

"כל כך מה?", אברם החל לגלות חוסר סבלנות.

"כל כך פח!!", הטיחה בו יפעה ויצאה. יוגב יצא בעקבותיה, אך לפני שחצה את המפתן הסתובב ואמר: "רק חשוב לי לומר שבתור התאגדות, יש לנו שיטות פעולה נוספות, אבל לא כולן עדיין אושרו בוועדה המסדרת לפי הפרוטוקול..." (בשלב זה יפעה משכה אותו החוצה).

אברם נותר במכולת אך לא נראה נסער יתר על המידה. שאלתי אותו מה הוא חושב על העניין.

"שמע, כל פעם באים איזה צעירים וחושבים שהם יכולים ללמד את כולם מה לעשות. הם הרי לא מתעניינים באמת בעסקים המקומיים ולא בשום דבר, רק רוצים להראות לחברים שלהם כמה הם תורמים ומעורבים. והם הרי מתעסקים במה שמעניין אותם, לא מה שמעניין אותנו. ואנחנו בסוף נשארים לסדר אחריהם את הבלאגן

ייצור כלאיים ששמו "עסק חברתי"

#אלעד בן הרוש, מנהיגות חברתית, תואר שני

"רגע. מה אתה לומד?"

"תואר שני."

"במה?"

"במנהיגות חברתית."

"איך?"

"מנהיגות חברתית."

"מה זה אומר?"

"בגדול זה תואר בניהול מיזמים חברתיים ומלכ"רים."

"מלכ"רים?"

"כמו עמותות."

"אה."

.....

מאז תחילת לימודי במסלול 'מנהיגות חברתית' של קרן מגדל במחלקה לניהול, הדיאלוג הזה שגור בפי כמעט על בסיס יומי. אני לא ממש מצליח להסביר מה אני לומד, בעיקר בגלל הסיבה שאין לאף אחד מושג מה הם מיזמים חברתיים (כולל חלק לא מבוטל מהאקדמיה ומעולם העסקיים).

אז... מה זה מיזם / עסק חברתי?

בישראל, נכון לכתיבת מאמר זה, אין שום הגדרה משפטית (או הגדרה כלשהי) למיזם חברתי. באופן כללי, עסק חברתי הוא עסק שמתפקד כמו עסק רגיל. המאפיין המיוחד שלו הוא למעשה הייעוד שלו, קידום מטרת חברתית לפני מטרת רווחיות. העסק החברתי שואף לקיימות כלכלית עצמאית, שלא כמו עמותה שרוב ההכנסות שלה מגיעות ממיונים חיצוניים, מהמדינה או מתרומות, ואין לה מטרת רווח. היעד הגדרה משפטית של העסקים החברתיים מותיר אותם באותו סטאטוס כמו עסקים רגילים מבלי הקלות, כגון החזרי מס, על פועלם החברתי. כך שלמעשה מיזמים חברתיים הם עסקים ככל העסקים הקיימים בשוק.

ישנן שתי הגדרות קיימות, מחוץ לישראל, של שתי המדינות המובילות בנושא העסקים החברתיים: ההגדרה הבריטית וההגדרה האמריקאית.

ההגדרה של ארגון הגג למיזמים חברתיים בארצות הברית (עפ"י - SEA, strategic environmental assessment) היא: ארגון או מיזם שמטרותיו העיקריות בתחום החברתי או הסביבתי מושגות על ידי שימוש בשיטות עסקיות.

לפי הגדרה זו, ההבדל היחיד בין מיזם עסקי למיזם חברתי הוא שמטרותיו העיקריות הן בתחום החברתי או הסביבתי. כאן מתחילה החמקמקות בהגדרה של המיזמים החברתיים.

מה הופך משהו לחברתי? האם הבנק המלווה כספים לטובת הקמת עסק לא תורם לחברה שאנחנו חיים בה? האם תאגידי ענק גלובליים כגון "אינטל" ו"מיקרוסופט"

שמדי שנה תורמים מיליוני דולרים למטרות פילנתרופיות כמו מלגות לסטודנטים, אינם חברתיים? האם ספקי המזון, יבואני הבגדים, קבלני הבנייה, יצרני התרופות ועוד אינספור חברות שמייצרות ומוכרות מוצרים שהם הכרחיים לקיומה של חברה תקינה, האם הם חברתיים פחות מבית קפה שמעסיק נוער בסיכון בשכונת ד' מזרח? ואולי בעצם כל עסק הוא חברתי?

הגדרה נוספת למונח, שאולי תעזור לשפוך אור על הסוגיה, היא ההגדרה הבריטית. ההגדרה של המשד הממשלתי לענייני המגזר השלישי בבריטניה היא: עסק שמטרותו העיקרית היא חברתית, רווחיו מוחזרים לעסק או לקהילה והמטרה המניעה את העסק אינה מקסום רווחים. אם כן, ההגדרה הבריטית שופכת אור על הערפול החברתי. מעבר לכך שמטרותו העיקרית היא חברתית, המוטיבציה של העסק היא אינה מקסום רווחים.

כאן נוצר הפרדוקס הקיומי של עסק חברתי. מצד אחד הוא צריך להרוויח על מנת להתקיים. יתרה מזאת, הוא חייב להמשיך להרוויח על מנת שהעסק יוכל להמשיך את מטרותו העיקרית שהיא חברתית. מן הצד האחר אסור לו לבנות למקסום רווחים (כלומר לנסות או לשאוף לייצר רווחים) כי אחרת הוא פשוט עסק קפיטליסטי לכל דבר ועניין.

כך נוצר לנו בן כלאיים מוזר בעולם המיזמים העסקיים: הוא יכול להרוויח, אבל חייב להחזיר את השקעותיו לעסק (דבר שכל עסק שפוי עושה בלאו הכי); הוא חייב להתמקד במטרות החברתיות שלשמן הוא קם (דבר שהופך אותו למוגבל תחרותית מול העסקים האחרים); והמטרה שמניעה אותו לא יכולה להיות מקסום רווחים. הוא עסקי מדי בשביל להיות עמותה וליזכות בתדמית חברתית, והוא חברתי מדי כדי להצליח בעולם העסקים.

הספקנים יאמרו כי עסק חברתי הוא ניסיון לזרות חול בעיני גורמים פילנתרופיים והמדינה על מנת לקבל עזרה שעסקים רגילים לא מקבלים. מעין נמר שמנסה להראות שהפך חברבורותיו ונעשה לחברתי. יחד עם זאת, ישנן לא מעט הצלחות בתחום המיזם העסקי בעולם וגם בארצנו הקטנטונת. "קפה רינגלבלום", מוקד טלפוני של "Call יכול", מסעדת "לילית", קרן אהבה לבית איזי שפירא, "מאפיית ילדוס" והמטבח הקהילתי של ארגון "אחותי" - כולם מקרי בוחן מוצלחים לעסקים שמעניקים קדימות לסוגיות חברתיות לעתים על חשבון רווחיות עסקית. ההצלחות האלו עורר בחיתוליהן, אך נקווה שהן יהיו הסוגיות הראשונות של עולם עסקים אחראי יותר, בעל יעדים חברתיים שאינם נופלים בחשיבותם מיעדים כלכליים.

סטודנטים למען פליטים #מורן מקמל, עבודה סוציאלית, תואר שני

"פְּאִזְרַח מִמֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֲתֶכֶם וְאַהֲבַתְּ לּוֹ כְּמוֹךָ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (ויקרא י"ט, ל"ד)

כחלק מהעשייה, אנו מעניקים למבקשי המקלט כלים להתמודדות עם חיי היום-יום ובכך מאפשרים להם עצמאות רבה יותר בחיים החברתיים והמוסדיים בארץ. אנו מארגנים שיעורי שפה באנגלית ועברית, ליווי לבדיקות רפואיות, מיצוי זכויות עובדים, מעגל נשים, פעילויות לילדים, קורסי הכשרה מקצועית ועוד. בנוסף, אנו עוסקים בהסברה לציבור הישראלי אודות הסיבות שהובילו את מבקשי המקלט להגיע לישראל, מפגשים בין האוכלוסיות ובונים גשרים כדי להוריד את החשש מהזר ולא מוכר.

ב-75% ממבקשי המקלט הסודנים מוכרים כפליטים ברחבי העולם. בצפון סודן נרצחו מאות אלפי בני אדם על רקע אתני ודתי והמלחמה עדיין נמשכת. על-פי אמנת האו"ם לפליטים (שאותה ישראל עצמה זימה וקידמה לפני שישים שנה מתוך ניסיון העבר של העם היהודי) ישראל מחויבת להעניק למבקשי מקלט הגנה עד ביורר מעמדם ולא לגרשם למדינות שבהן נשקפת סכנה לחייהם. עם זאת, כיום ישראל מסרבת לבחון את בקשות המקלט שלהם ומשום כך אחוז ההכרה בפליטים בישראל עומד על 0%.

בשנה החולפת היינו עדים למסע הסתה גזעני וליכוי שנאה המובל על-ידי נבחרי ציבור. שמענו גם הצהרות שקריות על הסכנה הטמונה במבקשי מקלט אפריקאים, למשל הצגתם כפושעים ואנסים, כאשר לפי נתוני המשטרה ומרכז המידע והמחקר של הכנסת שיעור הפשיעה בקרב אוכלוסיית מבקשי המקלט קטן ביחס לשיעור בכלל האוכלוסייה. האירועים הגיעו לשיאם במבצע גירוש חפוז (תוך חודש) לדרום סודן, ללא מתן אפשרות להתארגנות מספקת למגורשים. מבקשי מקלט אף גורשו בחשאי למדינת האוייב סודן, הישר מהכלא הישראלי.

אין ספק כי הפתרון הנחוץ אינו פשוט. דרושה כאן מדיניות אחראית, שתובל על-ידי דאגה לאזרחי ישראל מחד, ותפעל בנכונות לסייע ככל הניתן למבקשי המקלט הנמצאים בשטחה, מאידך.

בערב פסח, חגגנו את יציאתנו מעבדות לחירות. בכל דור ודור עלינו לזכור לא רק את יציאתנו שלנו, אלא להיות קשובים - גם לאלו שנמצאים "במצרים" במצב של עבדות, דיכוי וסבל.

לכולנו הזכות להיות בני חורין ועד שמדינת ישראל תיקח אחריות על כך, אנו מאמינים כי עלינו החובה להוביל לכך! לפרטים נוספים והצטרפות:

Students4refugees@gmail.com

חפשו אותנו גם בפייסבוק

*הכותבת היא רכות הארגון 'סטודנטים למען פליטים' וסטודנטית בתכנית 'פעילי ציבור - התכנית למנהיגות' במחלקה למעורבות חברתית

שלושים ושיש פעמים מצווה עלינו התורה לזכור שהיינו גרים בארץ מצרים, וכך מנחה אותנו לכבד ולאהוב את הגר הגר עמנו. בערב חג הפסח אנו מצווים לספר את סיפור יציאת מצרים ולהעביר מדור לדור את סיפור העם היהודי, שעבדות ורדיפות היו מנת חלקו לאורך הדורות. בסמיכות לחג החירות ועם המסר האוניברסלי לאורו אני צועדת, אשתף אתכם בסיפורי.

שמי מורן, אני בת 28, סטודנטית בתכנית ההשלמה לתואר שני בעבודה סוציאלית. מזה חמש שנים, אני פעילה למען זכויות מבקשי המקלט בישראל ועובדת עם קהילות הפליטים בדרום. לאחר השירות הצבאי, בחרתי לטייל במזרח אפריקה והתוודעתי למציאות אחרת: שוני תרבותי שריתק אותי, חיים צנועים ומינימליסטים ואנשים עם המון שמחת חיים. הטיול הזה מהווה עד היום מאורע מעצב ומשמעותי במיוחד, נקודת ההסתכלות שלי על דברים רבים התגבשה בעקבותיו. דקות לאחר נחיתת המטוס העמסתי את התרמיל על גבי וצעדתי אל מחוץ לשדה התעופה בניירובי. הרגע שבו יצאתי לרחוב חקוק אצלי היטב בזיכרון, בעיקר תחושת השוני. לראשונה אני זו שהיתה במיעוט, אני זו שנשפטה וקוטלגה לפי צבע עורה.

כמה שבועות לאחר ששבתי ארצה, החלו להגיע מבקשי המקלט הסודנים לישראל. אני ראיתי בזאת הזדמנות להשיב ליבשת שקיבלה אותי כה יפה לחיקה ולנסות להעניק תחושת בטחון לאלו הזקוקים לה. התחלתי לקרוא על מעשי הזוועה המתרחשים בסודן, להבין את מימדי הטיהור האתני - שריפות הכפרים, הביזה, האונס, רדיפות. אט אט התחלתי להעמיק בנושא ולהבין עד כמה חשוב להתגייס לעזרתם של אנשים אלו, אחרי כל מה שחו. נסעתי להתנדב כשבוע בקיבוץ אילות, לימדתי עברית ולראשונה הכרתי פליטים באופן אישי ונחשפתי לסיפורי חיים ועדויות.

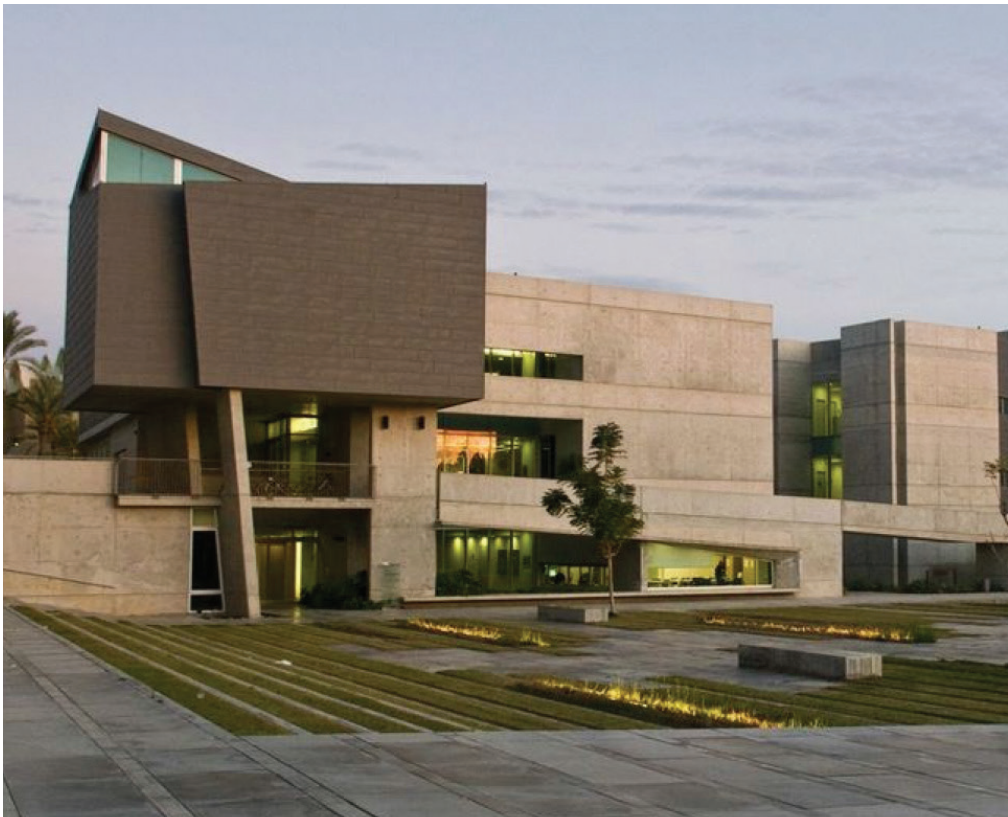
בשנת 2009, בעקבות אירועים שונים ובהיעדר קיומו של גוף מרכזי הפועל למען קהילת הפליטים באזור, חברנו ארבע סטודנטיות והקמנו ארגון שמטרתה היתה ועודנה לספק מענה בדרום. הנחתה אותנו האמונה כי לנו, כאזרחיות מדינה שהוקמה על-ידי פליטים ולמענם, החובה לעזור לאלו הנדרפים, לאלו שסכנת חיים נשקפת להם במדינתם.

לעמוד בראש ארגון חברתי הוא אתגר לא פשוט: גיוס פעילים, גיוס משאבים, הסברה ופעמים רבות גם ביקורת קשה שמופנית אלינו בעיקר מבורות ואי-ידיעה. יחד עם זאת, ולמרות הכל, במרוצת השנים גדל הארגון, התרחבו מעגלי העשייה שלנו, הגענו להישגים מרשימים למרות הקשיים ובזכות אמונה ועבודה קשה ומאומצת.

קובייה אפקטיבית

בקרב ייפתח באוניברסיטה מתחם טכנולוגי שיכלול הולוגרמות, מציאות וירטואלית ואת מיטב יכולות הסימולציה והדמיה הממוחשבת הקיימות. לא, לא מדובר במרכז החדש לננו-טכנולוגיה וגם לא בפיתוחים פרי המחלקה להנדסת חשמל ומחשבים - הכל יקרה דווקא במסגרת המחלקה למעורבות חברתית. ומה הקשר של כל זה ליזמות יעילה ומשפיעה?

אלמוג שמחון

מה זאת אומרת "סימולטור חברתי"?

"סימולטור חברתי מתבסס על ההנחה שלמידה תוך כדי עשייה היא אפקטיבית. תחשוב על סימולטור צבאי - כשאתה בונה תרגיל לא נכון ואתה מאבד שני חיילים, הכאב במהלך התרגול הוא הדבר הכי קרוב למה שתחווה במציאות. אתה מזיע ואתה מרגיש, אתה לומד! כך גם בסימולטור חברתי אתה תדע מה ההחלטה השגויה שגרמה לך לאבד את היזמה שלך, את השותף שלך, או את מה שהניע אותך להשקיע כסף או להתנתק מהמשפחה".

בקומה השנייה בבניין שמונה-עשרה מציץ מבנה דמוי קובייה. מבנה מוזר שנראה כיחידה עצמאית שיוצאת החוצה וכמו זועקת "אני לא עוד משרד". כשנכנסים לבניין אפשר לראות שלט קטן ליד הדלת "קוביית רוטשילד".

"קוביית רוטשילד זה מרכז למעורבות ולעשייה חברתית" אומרת עדנה בטאן, מנהלת המרכז. "זו יזמה משותפת של המחלקה למעורבות חברתית וקרן רוטשילד קיסריה. הרעיון הוא להקים סימולטור חברתי. כן, אין דבר כזה בארץ ובעולם".

תסתכל על צפון ד'. אני התנדבתי שם כשהייתי סטודנטית. הבת שלי התנדבה בצפון ד' והנכד שייולד לי גם יתנדב בצפון ד'. אנחנו התפתחנו. צפון ד' גם התפתחה? לא במידה שהיינו רוצים לראות המציאות זועקת 'תעשו משהו אחר!'."

ועדת ההיגוי של הקובייה המורכבת מנציגי קרן רוטשילד והמחלקה למעורבות חברתית הציבו לעצמם כמטרה להרים את הכפפה ולהיענות לאתגר.

האין כל עשייה מבורכת?

"קיים מנעד של מעשים טובים, של עשייה חברתית. המאקרו של כל מה שאנו מדברים עליו. גם מי שקם בבוקר ושם מים לחתולים עשה מעשה מעולה, אבל המציאות מורכבת. אם אתה מגיע להתנדב באיזשהו מקום, תבדוק אם ההתנדבות שלך לא מביאה לפיטורי עובדים. אתה הולך לצבוע בפרויקט של צביעת דירות לקשישים ומגלה שיש רטיבות בקיר, אז אפילו אם תצבע - אחרי שבוע ייצא העובש חזרה. גם במעשים טובים צריך לבדוק אם המעשה מוביל לאפקטיביות. אבל אתה יודע מה? אם השיקול הוא לצבוע או לא לצבוע כי מחר יהיה עובש - אני אצבע. אבל אם אני יכולה לבדוק באיזו השקעה אני פותרת את בעיית הרטיבות לתמיד, האם זה לא יעיל יותר?"

מי הוא היזם החברתי?

"לא פיצחתי את ה-DNA שלו, אבל הכרתי בחודשים האחרונים הרבה יזמים. חלק מהעולם של היזם זה לקבל דחייה. יזם שלא ספג שמונים אלף פעם 'לא' זה לא יזם חברתי. יזם שלא נתקע בקירות וצוקים זה לא יזם חברתי. יש ליזמים ויה דולורזה מאוד ברורה - הם מקבלים את ה-'לא' וכמו נחום-תקום קמים שוב. אני מסתכלת על האנשים האלה ואני אומרת שלו אני הייתי אמא שלו אולי הייתי אומרת לו 'די כבר, לך תגמור את התואר, תרוויח כסף'. הם פשוט מוותרים על כסף, קריירה. הם מדהימים אותי ובעיקר היזמים הצעירים האלה."

מה מחפשים אצל יזם?

"ליזם החברתי יש יכולת להתבונן. זוהי האבן הראשונה שצריך יזם. הוא חייב לראות את המורכבות של המציאות. יזם לא יכול להיכנס לשוק מחנה יהודה ולראות רק את הפירות היפים. **היזם צריך לראות גם את המוכר, את האיש שמסדר את הפירות, את הקבצן בצד. הוא צריך לראות את המיליונרית עם העובדת הזרה שמתקתקת לה את הקניית - הוא צריך לראות הכל."**

אז אנחנו בעצם מדברים על מקום טכנולוגי שיאפשר התנסות ביזמות?

"כן. אבל אם אתה מדמיין איזה כיתת מחשבים לא הסברתי נכון. אנחנו מדברים על קירות נופלים, הולוגרמות של המויות, עולמות וירטואליים - אנחנו מדברים על חווית משתמש. כמו שבכל מקום תזהה סימולטור נהיגה או טיסה, אנחנו מאמינים שתכנס לכאן ותגיד 'יש פה סימולטור של מעורבות חברתית'. איך זה יראה? אנחנו יכולים רק לדמיין."

השנה החלה הקובייה לפעול כמרכז למעורבות וליזמות חברתית, ואם הכל ילך כמתוכנן תחל פעילות הסימולטור בשנת 2015. עדנה בטאן (49) היא מנהלת קוביית רוטשילד; יותר מעשרים שנה השתייכה למכון למורשת בן-גוריון כששבע שנים מתוכן שימשה כמנהלת המכון. "המשרד שלי היה בדיוק מעל הקברים, והמיקום הזה מעניק הרבה השראה לעשות משהו טוב". השינוי שבטאן מדברת עליו הוא פרויקט "יכולות" של קרן רש"י ומשרד החינוך שמטרתו הבאת נוער בסיכון לסיום שתיים-עשרה שנות לימוד וזכאות לתעודת בגרות שם שימשה כרכזת סטארט. בתום שלוש שנים במשרד החינוך, קיבלה על עצמה את הנהלת קוביית רוטשילד.

הבסיס שעומד מאחורי קוביית רוטשילד הוא אפקטיביות. מטרת הפרויקט היא להגביר את האפקטיביות של יזמויות חברתיות על-ידי הכשרה, ליווי ופיתוח ידע, תוך חיבור בין העולם האקדמי לעבודת השטח.

"אפקטיביות" היא מילת המפתח. "מידות" היא חברה לתועלת הציבור שמטרתה קידום אפקטיביות במגזר השלישי. "מידות" מגדירה שני מושגים חשובים המשלימים זה את זה: עמותה אפקטיבית - עמותה המחוללת השפעה ושינוי משמעותיים בחיי מוטביה בהתאם למטרות שהציבה לעצמה, תוך מיצוי מיטבי של משאבים; משקיע חברתי אפקטיבי - אדם, ארגון או רשות המבקשים לפתור סוגייה חברתית, והשקעותיהם מחוללות שינוי משמעותי לטובה בחייהם של אנשים ובחברה כולה.

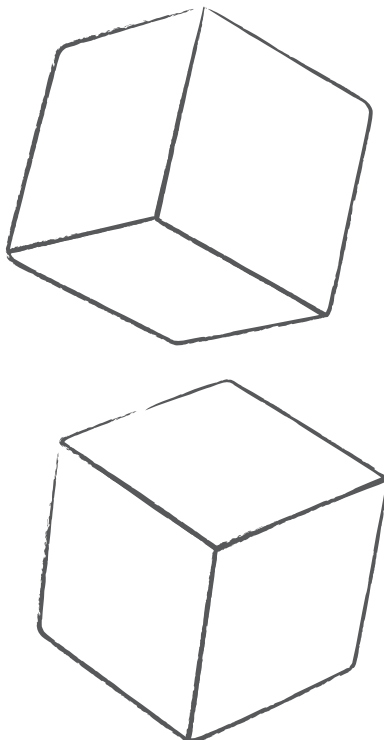
"נגיד שרוצים לקדם בגרות לנוער בסיכון" אומרת עדנה, "אפשר לעשות זאת, אבל האם תוצאות הבגרויות שלהם מספיקות לכניסה למכללה או לאוניברסיטה. אני רוצה שהיזם שעובד איתנו בקוביית רוטשילד יקבל את כל הכלים כדי למצוא את הפתרון הטוב ביותר לבעיה שהוא איתר."

איך קוביית רוטשילד משתלבת כאן?

ליזמות חברתית. איפה טעינו כחברה? "המחקרים הראשונים בתחום המגזר השלישי הראו שזהו המגזר שמכסה את חולשותיו של המגזר הציבורי" קובעת עדנה. "אני הראשונה להגיד שהמגזר הציבורי חוטא בתהליכי הפרטה ומיקור החוץ. אני באה מהסוציאל-דמוקרט הטהור (בן-גוריון אמרנו). להערכתי ההתפרקות של המדינה מאחריותה על החינוך, על הבריאות ועל החברה היא בעלת משמעויות בעיתיות. על כן חלק מהאפקטיביות צריכה להיות יזמה שתניע את המגזר הציבורי לקבל אחריות על התחום החברתי אם בעזרת חקיקה ואם במחאה. מעין הפוך על הפוך, יזמה חברתית שתביא להפחתה ביזמות חברתיות. הייתה יזמה של עקרות בית בבאר שבע, שהבינו שבדרום היה מכשיר MRI אחד. הם הפעילו לחץ מאסיבי לקניית מכשיר נוסף בבאר-שבע. הן חקרו והוכיחו כי היחס בין מספר האוכלוסייה למספר המכשירים בדרום הוא לא פרופורציונלי ביחס למצב במרכז הארץ ועד כמה MRI משפר את איכות החיים (במלוא מובן המילה) בדרום ובזכות היזמה שלהן הגיע מכשיר נוסף לבאר שבע."

האם דרישה שכזאת מהמגזר הציבורי היא לא בהכרח פוליטית?

"זה נכנס לתחום הפוליטי - בוודאי. אני מעבירה הרצאות בקורס טייס ובבה"ד אחד ותמיד יש לי בעיה כי כשאני מתחילה במאקרו, בניאו-ליברליזם מול הסוציאל דמוקרטיה, אני בעצם מדברת פוליטיקה. החיים שלנו פוליטיים. ולשם עלינו לכוון."

"כשקרן רוטשילד קיסריה והמחלקה למעורבות החברתית החלו את החקירה והלימוד בנושא הם שמו את האצבע על הדרוש ליזום תוך שימת דגש על אפקטיביות וקיימות כלכלית. אנחנו בעצם ממפים את כל אבני הדרך שצריך היזום: יכולת ההתבוננות, קבלת החלטות, זיהוי בעיות, ניהול סיכונים, רתימת כוח-אדם, גיוס כספים, בדיקות שוק - ומתרגמים את הכל לכלים של למידה תוך כדי עשייה. כלים סימולטיביים עם חווית משתמש שעושה לך 'וואו'. היזום הוא איש טוב שיש לו רעיון מדהים ואנו רוצים שהוא יתחיל להתייחס לרעיון שלו ברצינות תפעולית וניהולית מקצועית ונכונה. כלי העבודה צריכים להיות מעשיים שמבוססים על תשתיות אקדמיות ועל השטח. אנו מצפים שבהובלה שלנו, היוזמה שלו תחולל את השינוי הרצוי, שהתוצאות יהיו בהלימה לציפיות. שהיזמה תהיה אפקטיבית."

אילו יזמות שאנו מכירים נחשבות אפקטיביות?

"הקמפיין של החברה להגנת פרח הבר (האיסור על קטיפת פרחי בר - א"ש), למשל. כשאני הייתי קטנה זו הייתה מצווה לקטוף כלניות ונרקיסים וזה היה רעיון מדהים להכניס את המסר הפוך דרך הילדים בגני הילדים. היום זה כל-כך טריוויאלי, אף אחד לא חושב או מעז לעשות זאת. זו יזמה חברתית. 'ד שרה' זה ארגון מדהים שמבוססת על הגמ"ח (גמילות חסדים - א"ש) של הקהילה היהודית מימים ימימה. יש המון יזמות חברתיות שחרתו על דגלם קיימות סביבתית ויצרו שינוי אפקטיבי אמיתי."

עם כל הכבוד ליזמות החברתית, אי אפשר שלא לחשוב על הדרך שהובילה אותנו לעולם שמקדש את היזמות החברתית. קשה שלא לתהות מדוע אנו זקוקים בכלל

מטבחים קהילתיים

ב-28 באוקטובר 2008 החל לעבוד קייטרינג "אלסאנבל" לפי גדיר האני, ההתחלה הייתה לא פשוטה. "התחלנו בארבע-מאות מנות בלבד. גדלנו לאט, בעוד חמש-מאות מנות, בעוד מאתיים, הקצב היה יחסית איטי. היו רק אחת-עשרה נשים שעבדו והיה צורך לחכות בסבלנות כדי שיעבדו כמו שצריך". היום מספק הקייטרינג מעל 6,100 מנות, והתקווה היא שיגיע ל-10,000 כבר בסוף השנה. השנה זו גם השנה הראשונה שהקייטרינג מניב רווחים, אך מה עושים עם הרווחים של חברה לתועלת הציבור? התשובה מן הסתם בגוף השאלה. "40% מהרווחים הולכים למיזמים שהמועצה רוצה להפעיל בחורה, 40% הולכים למיזמים שבהם אנ"ק רוצים לתמוך, ו-20% לפרויקטים שהקייטרינג מעוניין לתמוך בהם. באנ"ק-מכון הנגב אנו מפתחים רעיונות שמגיעים מתוך הקהילה. אנו רואים שהפיתוח הכלכלי מביא לפיתוח ולהעצמה לחברה הערבית-בדואית בדרום".

אלמוג שמחון

היום שבע-עשרה נשים עובדות במפעל ההזנה של חורה. כולן מרוויחות משכורת מעל למינימום ומקבלות זכויות סוציאליות מלאות. העובדה שנשים אלו מרוויחות כסף משנה גם את מעמדן בחברה. "כשאישה מכניסה משכורת הביתה היא הופכת לחלק משמעותי יותר בקבלת ההחלטות בבית. תוך התייעצות עם הנשים אנו מקיימים תוכנית העצמה שמלמדת איך לנהל כלכלת בית, מלמדת על בריאות האישה, היגינה ובריאות הילד. בנוסף יש תוכניות של ידיעת הארץ ותכנים נוספים".

נכון לעכשיו, המטבח הקהילתי שקם בחורה מספק מזון לחברה הערבית בלבד בשל בעיית הכשרות, אולם בקרוב צפוי המקום לקבל הכשר ולהתחיל לספק מזון גם לחברה היהודית בדרום. הפרויקט המיוחד הזה עשה לו שם ברחבי הארץ תוך שהוא מאפשר בטחון תזונתי, הגדלת מקורות תעסוקה הוגנת ופיתוח כלכלי מקומי. הקייטרינג הוא מודל לפתרון עסקי-חברתי הן לחברה היהודית והן לחברה הערבית בישראל. ולראייה, בימים אלו מתהווה הקמתה של קונדיטוריה ברהט על-בסיס המודל העסקי של המטבח הקהילתי (הקונדיטוריה הזו אף צפויה למכור מאפים ללא גלוטן וללא סוכר!). אין לנו אלא לעמוד מן הצד ולקוות שפרויקטים מסוג זה ילכו וירבו.

באמצע העשור הראשון למילניום הנוכחי הוחל בישראל יום לימודים ארוך בחלק ממוסדות החינוך בארץ. בד בבד הוחל "חוק ארוחה יומית לתלמיד" הקובע כי לתלמידי בתי הספר יסופק ביטחון תזונתי - "מפעל הזנה" כפי שאנו מכירים אותו. "חורה היה היישוב הראשון שנכנס ליום הלימודים הארוך" אומרת גדיר האני מהמחלקה לפיתוח כלכלי באנ"ק-מכון הנגב. "הילדים בחורה וביישובים אחרים לא היו מרוצים מהאוכל. הרעיון למפעל הזנה מקומי הגיע מאנ"ק. נפגשנו עם ראש המועצה, ד"ר מוחמד אלנבארי, והוא התעניין בנושא. "חשבנו שאם יהיה מטבח שיספק לתלמידים אוכל לפי הטעם שלהם זה יהיה עדיף וגם יוכל לספק מקום עבודה נוסף ביישוב".

בשיתוף אנ"ק-מכון הנגב, המועצה המקומית, עובדים סוציאליים, מועצת הנשים והמתנ"ס היישובי עלה הרעיון לגייס נשים המנהלות תא משפחתי כמעט לבדן (הכוונה היא גם לנשים הנשואות לגבר פוליגמי) ולאפשר להן תעסוקה בתוך היישוב. "במשך שנה וחצי הנשים למדו את המקצוע בקיבוץ כרמים ובנחל עוז" מספרת האני. "שילבנו תכנית העצמה תוך כדי הכשרה כי חלק מהנשים לא עבדו מעולם. היה צורך להתאים את האישה מהחברה המסורתית לעבודה".

לאחר תלאות וייסורים התקבלו האישורים למימוש הרעיון. הוחלט כי הקייטרינג יוקם כחל"צ (חברה לתועלת הציבור), וחברות החל"צ יהיו נשות הקייטרינג בעצמן.

המגזר השלישי בישראל - לא רק כוונות טובות

המצב במציאות הוא לא שהמדינה נעלמת משדה השירות הציבורי ואז המגזר השלישי ממלא את הרווח, אלא שההפרטה ממוטטת את השירותים האזרחיים מתוך ידיעה שיש עמותות ובידיעה שיש סיפוק של מתנדבים.

ההתנדבות מורידה את איכות השירות מעצם היותה דבר חולף. מתנדב יכול יום אחד להחליט שהוא לא רוצה להתנדב אלא מעוניין לטוס לחו"ל. ומה אז? הרעיון שמתנדבים יכולים לקחת על עצמם אחריות למילוי שירותים סוציאליים, זאת הטעיה מכוונת של משטר ההפרטה. המשטר הזה מציג שהכל נורמאלי, שהכל מתפקד, אבל ממש לא. שירותים שתלויים במתנדבים הם נטולי מרחב ועומק קיום ואינם מקצועיים. זה נכון גם לגבי עמותות. המדינה במשטר ההפרטה רוצה להפוך את השירותים לסחורות. היא הופכת את הזירות הציבוריות בזכויות לסחורות. תהליך המסחור פירושו ירידה מתמדת באיכות השירות.

דוגמא לכך היא עמותות המזון. ברור לגמרי שעמותות המזון הן עסק פסול. כמובן שלא ניתן להתלונן כלפי המהלך התורם, העזרה הפיסית והאמפתיה האנושית הבסיסית, הם נתונים. אבל בתור סידור חברתי, זה הסידור הגרוע ביותר לבטחון תזונתי. מי שהפך את הבטחון התזונתי לעניין של עמותות יצר מנגנון של תלות, לא של שירות.

ייתכן והמגזר השלישי יעיל יותר, והוא מפצה על עוולותיו בחסכון של כספי המדינה?

"המושג יעילות הוא כוזב. יעילות של שירותי רווחה נמדדת באיכות החיים. רמת החינוך יורדת ככל שההפרטה עולה. אי-אפשר להתווכח עם זה. גם עם בריחת המוחות לא ניתן להתווכח. האם חינוך בלי הישגים זו יעילות? במונחי היעילות, של מה שהם אמורים לספק - הן לא יעילות. אולי בשורת הרווח הן עושות יותר רווח. אך, אלו שירותים שמוציאים בהם, לא שירותים שמרווחים עליהם. **אני לא מעוניין להפוך קשישים, למשל, לעסק רווחי, אלא להשקיע בהם. הפרטת השירותים הפכה אותם משירותים שמגיעים לכל אדם באשר הוא אדם למצב בו התלות והקושי הם מנגנונים להפקת רווחים.** בנוסף, נוצר פער ענק באיכות השירות של המעמדות השונים, ובין הפריפריה למרכז. הרי מי שיש לו את האפשרות הפיננסית ילך לקבל שירות טוב יותר במקום אחר, ומי שאין לו - לא. זה שהשירות ניתן בזול זו נחמה קטנה מאד.

ההתנדבות היא ערך בולט בחברה הישראלית. אחרי התבגרות בתנועות נוער, שנות שירות ושירות צבאי אנחנו ממשיכים להתנדב גם כסטודנטים, ולצד מס ההכנסה, תורמים במבצעי "הקש בדלת" כאנשים בוגרים. אין ספק שתרומה שניתנת מכל הלב היא מספקת ומגשימה, אך פרופ' דני גוטוויין, מומחה בהיסטוריה כלכלית-חברתית, מציג גם את הפן המבני של התרומה, הוא המגזר השלישי בישראל, והוא פחות קוסם.

יפעת אליאסון

במסה "נפש האדם בסוציאליזם", אוסקר וויילד יוצא בטענה נגד התנדבות כאמרו כי "רוב האנשים מבזבזים את חייהם באלטרואיזם מוגזם ולא בריא". הוא מוסיף כי אנשים עם המון רצינות ואכפתיות מקדישים את עצמם לריפוי העוולות שהם מזהים בהיתקלותם בעוני, אך תרופתם אינה מרפאה את המחלה אלא רק משמרת אותה. טענתו של וויילד היא שהקפיטליזם מראש בנוי כך שהוא יוצר בעיות חברתיות, ובמקום לנסות ולכבות את השריפות החברתיות, יש לתקן את המערך המבני. וויילד מוסיף שהאמפתיה שהאדם מגלה בקלות כלפי הסבל של זולתו, מסיחה את תשומת ליבו מאותה בעיה מבנית. המטרה האמיתית, על פי וויילד, היא לנסות ולבנות מחדש את החברה במערך שבו עוני יהיה מצב בלתי אפשרי.

אם כך, לא להתנדב? לשנות את המערך הכלכלי? פרופ' דני גוטוויין מהחוג לתולדות ישראל באוניברסיטת חיפה, מומחה בהיסטוריה כלכלית חברתית וחבר בארגון סו"ד (ישראל סוציו-דמוקרטית), מתכתב עם רעיונותיו של וויילד במציאות של ישראל במאה ה-21.

האם התנדבות של אזרחים למטרות של חינוך ורווחה מביאה את הממשלה לינוח את האחרייות שלה כלפי הציבור?

"ראשית, בואו נגדיר את ההתנדבות. ישנה התנדבות שמהווה תוספות שוליות לשירותים עיקריים שניתנים על-ידי המדינה, ויש התנדבות שיוצרת דברים חדשים שלא ניתנו על-ידי המדינה. התנדבויות כאלו הן טובות. אך כשהתנדבות היא תנאי לקיום של שירותים הכרחיים כמו חינוך, בריאות ורווחה, זה רע. במקרה שבו ההתנדבות מחליפה את השירות הסדיר, זה המקום שההתנדבות פוגעת ברעיונות שהיא משרתת.

סטטיסטית, ככל שישאל מופרטת גדל מספר העמותות. נוצר מגזר שמתפרנס מזה וגופים עסקיים תופסים אינטרסים בסידור הזה. במבחן של שלוש שנות הפרטה לא ניתן להוכיח שהיא שיפרה משהו אלא רק הפוך. עכשיו המערכת במצב עגום. יש צורך בחשיבה אחרת לגמרי."

צילום: צחי לרנר, ויקיפדיה

לאור תהליך ההפרטה של מדינת הרווחה שלנו, אולי כדאי לאמץ במודע ובהיכוון מודל שבו תמיכה לחלשים מגיעה רק מהמגזר השלישי ובפרט מיזמות חברתית ופילנתרופיה של תאגידים?

"זה לא קיים. אני מבין למה גורמים עסקיים, תורמים וכד' שרוצים לשלוט במערכים ציבוריים - למה הם מספרים שההפרטה היא טובה. אבל אני מבין למה אזרחים חושבים שההפרטה טובה? ניתן לראות שההפרטה פוגעת באזרח. יש כאן שיבוש בהצגה של הדברים, יש הצגה שעם עזיבת השירות הציבורי וכניסתן של העמותות הכל מתפקד כרגיל. כשהעמותות נכנסות לבתי הספר, למשל, הן מגיעות עם כל מיני רעיונות מוזרים לגבי תכני הלימודים וכך תכני הלימודים לאט לאט מופקעים מידי של משרד החינוך. הרי מנהל בית ספר שרוצה להרחיב את מספר שעות הלימודים ילך על אופציה כזאת. האם זה חינוך שאנחנו מעוניינים בו? מדינת ישראל חייבת להלאים את השירותים החברתיים. להחזיר אותם למימון, פיקוח וביצוע ממשלתי. איך מבצעים את המהפך הזה? במהלך פוליטי עם כותרת ברורה של הלאמה חוזרת של שירותים חברתיים אל תוך מנגנונים ציבוריים."

צרכני השירותים הציבוריים אינם היחידים שסובלים מההפרטה. גם עובדים המועסקים על ידי העמותות

מופקרים על ידיהן. לטענתה של יושבת ראש איגוד העובדים הסוציאליים, צפרא דיווק, העמותות אינן עומדות בתנאי ההעסקה שנקבעו עם העובדים. הבעיה המרכזית כיום היא שהעמותות אינן משלמות את מלוא שכרם שעומד של 7,000 ש"ח. דיווק טוענת שהפיקוח מטעם המדינה על העמותות לקוי, ושמוטפלים ועובדים סובלים משירות העמותות מכיוון שמטרתן העיקרית היא רווח. גם דיווק קוראת להלאמה חוזרת של העמותות. לפי פרופ' גוטויין: "העובדים צריכים להפוך שוב לעובדי ציבור ולא עובדי עמותות. הם צריכים להיות מועסקים 12 חודשים בשנה, במשרות תקניות. סיפורן של העובדות הסוציאליות הוא מקרה בולט של הפער הבלתי נתפס בין עובדות שמועסקות על ידי עמותות לאלו שעל ידי השירות הציבורי."

היית אומר שעדיף לא להתנדב ולעזור לחלשים, כדי שמצבם יגיע לנקודת קריסה בה הממשלה תהיה חייבת ליטול אחריות?

"לא המסכנים צריכים להיות הסדן של השינוי החברתי. האמפטיה היא המוליכה להתנדבות, והיא חשובה. היום מתנדבים כי המצב הוא איום. אבל צריך עבודה מקצועית במערכת כזאת. לא צריך לנטוש את פעולת ההתנדבות אלא לצד ההתנדבות צריך להתגייס סביב פעולה פוליטית שבמרכזה הרעיון של הלאמת השירותים האלו. בלי להתבייש וכלי לגמגם. ההלאמה זוכה ליחסי ציבור רעים כי הרבה גורמים שמרוויחים מהמצב הנוכחי. ערב רב של אינטרסים מעורב כאן. הפתרון הוא של מאבק ציבורי."

האם ייתכן שבשל המצב הכלכלי של המדינה היא כבר לא מסוגלת לשאת באחריות לעזור לכל החלשים ואין ברירה אלא לפנות לתורמים?

"אומרים שבישראל יש צמיחה ולפי רמת התספורות של הטייקונים והמשכורות המופרזות כנראה שיש כסף. מדינת ישראל צריכה להשקיע את הכסף שלה בהון האנושי שלה. היא מסוגלת לכך וזה יעיל יותר לעשות את הדברים במסגרת מדינית. המדינה מפריטה את השירות הציבורי משום שיש פה אידיאולוגיה שמעוניינת להפוך אותם לסחורה. שאלת ההפרטה אינה האם קיים מוצא עסקי, כן או לא, אלא יש כאן החלטה פוליטית שכוונתה להעביר את הכוח של ניהול השירותים מאחריותם של גורמים פקידותיים לגורמי הון. לבעלי ההון יש אינטרסים משלהם. הם עושים דריסת רגל על רווחה וחינוך. ומי בכלל צריך אותם? אין להם תועלת ממשית לעניין. מדינת ישראל לא הפריטה כי אין לה כסף אלא כי יש אידיאולוגיה שרואה את הדברים בצורה עסקית, לא דמוקרטית."

חשבון פשוט

מי אני?

מוסד ללא כוונת רווח - מלכ"ר

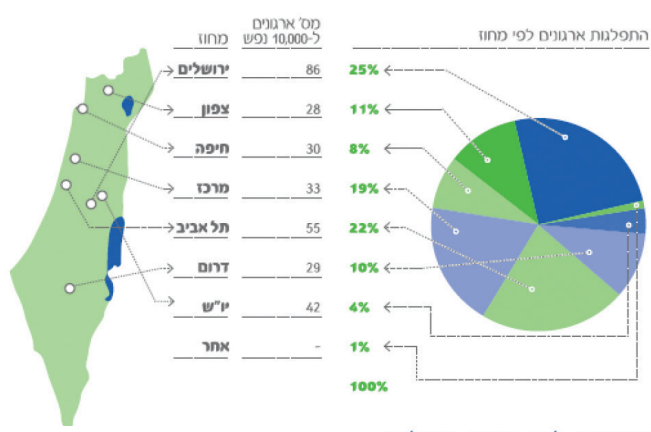
מה אני עושה פה?

מלכ"ר הוא ארגון הפועל לקידום מטרת שאינה עסקית, בניגוד לעסקים שמהותם היא צבירת רווחים. המלכ"ר הוא המסגרת העיקרית שבה פועלות עמותות חברתיות.

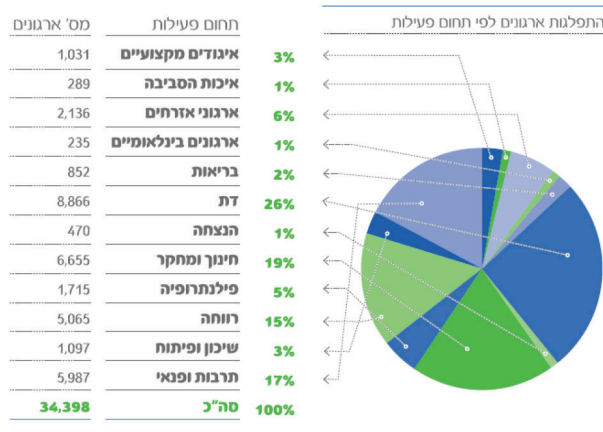
מה התפקיד שלי?

כמו רוב השמות הארוכים שמקוצרים בראשי תיבות, גם תפקיד המלכ"ר הוא בירוקרטי. המוצרים והשירותים שמספקים מוסדות ללא כוונת רווח הם פטורים ממע"מ וזאת על-מנת לאפשר את קיומם הכלכלי של הארגונים הללו. על-אף שמלכ"ר הוא מוסד ללא כוונת רווח, לעיתים ארגון זה עשוי להגיב רווחים, אך בניגוד לעסקים קיים איסור לחלק רווח זה לבעליו. תחת הכותרת מלכ"ר ניתן למצוא ארגונים העוסקים באספקת שירותים שאינם ניתנים במסגרות אחרות, ייצוג אינטרסים של קבוצות אוכלוסייה שונות, קידום נושאים דמוקרטיים ועוד. מבחינה משפטית, הארגונים הללו רשומים בשלוש צורות עיקריות: עמותות, הקדשות ציבוריים (העמדת נכסים למען הציבור) וחברות לתועלת הציבור.

ארגונים לפי מחוזות וביחס ל-10,000 נפש (2010)

ארגונים לפי תחום פעילות (2011)

• נתונים מתוך שנתון העמותות בישראל בהוצאת 'אנפטיק' - טכנולוגיה למגזר השלישי בע"מ, יוני 2012

מה חדש במחלקה?

מעט צבע לבן - הרבה צבע לחיים!

כבכל שנה לפני חג הפסח, מקיימת תכנית הדירות הפתוחות על שם ליליאן ולארי גודמן, במחלקה למעורבות חברתית, מבצע צביעת דירות למען הקהילה. כשש מאות סטודנטים ומתנדבים נענו לקריאה להירשם למבצע צביעת הדירות לקראת חג הפסח. יחד עם מאה סטודנטים חברי תכנית הדירות הפתוחות, הם צבעו קרוב למאה דירות של קשישים ובעלי מוגבלויות המתגוררים בשכונות ד', ג' ו-א בעיר באר-שבע. אילן זרעו, רכז בתכנית, מספר על המבצע שהתקיים בשכונתו: "מחמם את הלב לראות את ההיענות הרבה של הסטודנטים מהאוניברסיטה. הם לא דווקא קשורים לפרויקט חברתי כלשהו, ובכל זאת הם רוצים לתת ולתרום מזמנם ומכוחם למען התושבים בעיר. מבצע הצביעות הוא הזדמנות עבור הסטודנטים להתחבר לקהילה ולמשפחות המתגוררות בשכונות הוותיקות בעיר. בנוסף, הם זוכים לשמח את התושבים שבינם נצבע לקראת חג הפסח".

מבצע צביעת הדירות מהווה חלק מהפעילות החברתית הענפה שסטודנטים חברי תכנית "הדירות הפתוחות" מקיימים למען רווחת תושבי השכונות הוותיקות בבאר-שבע.

נפתחה תכנית עד הלו"ם

בשעה טובה ומוצלחת נפתחה תכנית עד הלו"ם (הורים לומדים וילדים מצליחים) בשיתוף עם משרד החינוך, האגף לחינוך מבוגרים. התכנית מעודדת השלמת השכלה של הורים לתלמידים, מתוך הנחה כי שיפור רמת ההשכלה של ההורים יוביל לשיפור בהישגיהם הלימודיים של התלמידים. בתכנית לומדים 20 מבוגרים מידי שבוע. התכנית תימשך שנה וחצי, עד שהמשתתפים ישלימו את חובותיהם ויקבלו תעודת השכלה של 12 שנות לימוד.

יזמות חברתית אצלנו בקרן משה

עידוד פעילות לאזרחים קשישים

לפני שלוש שנים, בעקבות חשיבה על מיזם ב"קרן משה - התכנית למנהיגות", החלו שני חברים בקרן, אילן שמאלי ואל הרפז, לפתח רעיון. הם הקימו מסגרת לעידוד התנדבות של אזרחים ותיקים, המנוהלת על-ידי סטודנטים מלגאים שיוצאים לשטח לגייס את המתנדבים בשלל דרכים (בתאטרון, בועדי גמלאים ואף בקופות החולים). הגמלאים מוזמנים לאוניברסיטה לפגישת היכרות ולהצגת העמותות הזקוקות לכישוריהם, מוצמדים לעמותה ומקבלים ליווי של הסטודנטים. המסגרת פועלת מזה שלוש שנים ועד כה פעילים בה כמאתיים שלושים מתנדבים, כלומר, נוצרו שישים אלף שעות התנדבות חדשות לקהילה!

קואופרטיב מזון - 'הבאר'

יזמת הקואופרטיב החלה לרקום עור וגידים לפני כשנתיים וחצי בזכות שני אוסטריוור ועדי בן-מרדכי, סטודנטיות פעילות ב"קרן משה - התכנית למנהיגות". קואופרטיב 'הבאר' בשכונה ד' בבאר שבע הוא התארגנות אשר קונה מזון ומוכרת אותו ללא מטרות רווח. למעוניינים להצטרף לחברות בקואופרטיב, אפשר לפנות ל- habercoop@gmail.com

אי-אפשר לכתוב גיליון על יזמות חברתית מבלי להתייחס לביתו של עיתון "מעורב" (שבעצמו הוא פרי יזמה סטודנטית): המחלקה למעורבות חברתית. המיזמים הבאים הם רק חלק מהנעשה במחלקה בתחום היזמות החברתית:

"קרן משה - התוכנית למנהיגות" - עידוד ליזמות

הקרן מעודדת יזמה חברתית של סטודנטים. מדי שנה חברי הקרן מוציאים לפועל מספר פרויקטים חברתיים פרי יוזמתם. עבור חלק ממיזמים אלו מוגשות בקשות לתמיכה מהמחלקה למעורבות חברתית, והבקשות מתקבלות. להלן מספר יוזמות תוצרת "קרן משה":

תוכנית מיתר

תוכנית "מיתר" נוסדה בזכות יוזמתו של סטודנט שהשיג מתרומות את מרבית המשאבים הנדרשים להפעלתה. מטרת התוכנית היא לתעל את הזמן הפנוי של בני נוער שאין ביכולתם לממן שיעורי נגינה, לשם לימוד נגינה באווירה צעירה, יוצרת וסובלנית. החוגים מועברים במקומות שונים בעיר באר שבע על ידי סטודנטים בעלי יכולות מוסיקליות. הרכב הילדים, להקת "מה קורה?", שהוקמה לפני כשנתיים בשיתוף הסטודנטים והתלמידים, מופיעה במקומות ובאירועים רבים בעיר.

מה קורה?

מעורב: האם אתה מתנדב? למה?

אורטל לוי:

אני לא הייתי קוראת לזה התנדבות. אני מקבלת מלגה של אימפאקט ומתנדבת בבית אבות עירוני ג'. אני נהנית מכל רגע: לקשישים יש סיפורים ממש מעניינים, הם הקימו את המדינה וזה נותן לי פרספקטיבה אחרת לחיים. זו השנה השלישית שלי במלגה והלכתי לבית אבות גם כמה פעמים בחופש.

ליאור אולוס:

אני מתנדבת כבר הרבה שנים בכל מיני מסגרות, והיום ההתנדבות שלי היא בטיפול בקשישים. ההתנדבות עוזרת לך לצאת מעצמך. כמו כשאתה במצב רוח רע וחבר בא ומספר לך על עצמו, זה מוציא אותך מעולם הצרות הצר שלך. כשאתה עושה בלי לקבל תמורה כלכלית, יש בזה משהו גדול יותר. אתה לא משתמש באנשים כאמצעי להשיג כסף. התכלית היא עצם הדבר שאתה עושה, ויש בזה משהו שמרחיב את הלב.

דניאל פלדמן:

לא, אני לא מתנדב, כיוון שאני מקבל תמורה לעבודתי בקהילה. כחלק מתכנית "הדירות הפתוחות" אני עובד עם ילדים ועם משפחות בשכונה ו' הישנה ומפיק מזה הרבה סיפוק והנאה. מבחינתי זה נחמד יותר מאשר עבודה סטנדרטית, כיוון שנוצר קשר קרוב עם המשפחות בשכונה, וכך מתנפצת מעט הבועה הסטודנטאית - אליה קל ליפול כאן.

בר זריהן:

הדרכתני במסגרות שונות בחיי מגיל 16, אני אוהבת את זה וזה מסב לי סיפוק, הנאה ולמידה. לא יצא לי להכיר לעומק ולהדריך אוכלוסייה עירונית או אוכלוסייה קשת יום, ולכן בחרתי להתמודד עם האתגר כאן, בבאר שבע ב"דירות הפתוחות". מבחינתי זה הקשר האמיתי עם העיר ועם השכונה שהגעתי לגור בה שלוש שנים מחיי. זו היכרות אמיתית.

אם נושאים חברתיים בוערים בך ואם אכפת לך מהמקום בו אתה חי ומהאנשים סביבך, בא להיות חלק מתכנית **אוסטרליה בשאל אופי גברי שהמחלקה לעוונות ובריאות מנצ'סטר**.

בימים אלו אנו פותחים את ההרשמה לתכניות השונות במחלקה המציעות לסטודנטים מגוון רחב של פעילויות תמורת מלגה או דיור חינם. מידע על כל תכנית אפשר לקבל באתר של המחלקה למעורבות חברתית www.bgu.ac.il/cau.

בא לכם לכתוב במעורב? יאללה

Send

אתם מוזמנים לפנות אלינו עם רעיונות לכתבות, נושאים לגיליונות הבאים, טורי דעה, ראיונות, מושגים ל"חשבון פשוט", קפה, תה, שתיים סוכר.

Meorav.bgu@gmail.com

או בפייסבוק